

בענין פסולי עבודה הדומים לזר

איתא בגמ' (זבחים יז:) "מחוסר בגדים מנלן, אמר רבי אבוה אמר ר"י ומטו בה משמיה דראב"ש דאמר קרא וחגרת אתם אבנט ... והיתה להם כהונה לחקת עולם, בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם, אין כהונתם עליהם." וזהו המקור דמחוסר בגדים מחלל עבודה, משום דהוי כזר. וכן מצינו דרשה זו בגמ' סנהדרין (דף פג:) כמקור דמחו"ב שעבד חייב מיתה ביד"ש. וע' בתוס' זבחים (שם ד"ה אין) שהביאו קושית הר"י מאורלינש: למה צריכים פסוק לחדש ד"אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם" לחייב מחו"ב מיתה, הלא כתיבא מיתה בהדיא בפ' תצוה (שמות כח: מג)? וכן הקשו התוס' בסנהדרין (שם ד"ה אין) וביומא (דף ה: ד"ה להביא).

ובתוס' זבחים נאמרו ב' תירוצים. א', תירוץ הר"י מאורלינש עצמו דהמיתה בקרא דשמות (כח) הוא דוקא גבי מכנסים, והפסוק ד"וחגרת" הוא דוקא לגבי שאר בגדים, דלא כתיבי מכנסים התם. ומבואר מדבריו דלא היינו לומדים מכנסים משאר בגדים או שאר בגדים ממכנסים. ולכא' לפי תירוץ זה אין הפסול מחוסר מכנסים משום דהוי דינו כזר, אלא פסול בעלמא עם חיוב מיתה ביד"ש. וא"כ מחוסר מכנסים לבד לא יחלל עבודה, דאין דינו כזר, וגם יתחייב מיתה על כל עבודות, ולא רק עבודה תמה ועבודת מתנה שהזר חייב עליהם, דדינים אלה נאמרו רק בפסול זר והפסולים הנלמדים ממנה. ואע"פ שזה חידוש, דלא מצינו חילוקים אלו בשום מקום, כך יוצא לפי תירוץ זה של התוס'.¹

ובתוס' הביאו תירוץ שני: "עי"ל דקרא דוחגרת צריך לחילול עבודה דמקרי זר." וכוונתם דאם היה לנו רק הפסוק גבי מכנסים, לא היינו יודעים

¹ וכבר נתקשו בזה השפ"א על תוס' דידן והערול"נ על התוס' בסנהדרין, ע"ש.

דמחור"ב מחלל עבודה, ומשו"ה צריכים אנו להפסוק דוחגרת ללמוד דדינו כזר ומחלל עבודה. אבל לכא' קשה מה הועילו התוס' בתירוצם, הלא א"כ היה סגי בפסוק ד"דוחגרת", ולמה צריכים המיתה הכתובה גבי מכנסים כלל? אלא ע"כ תירוץ זה עדיין זקוק לתירוצו של הר"י מאורלינש, דלא היינו לומדים מיתה (או חילול) גבי מכנסים מהפסוק דוחגרת, משום דלא כתיבי התם. אלא דבתירוץ זה סוברים דהיינו יכולים ללמוד המיתה בכל מחור"ב ממכנסים.

וכן משמע בתוס' ביומא דסוברים כהע"ל דכאן. דשם מבואר דמקשים דאפילו אם אומרים דצריכים הקרא דוחגרת ללמוד חילול, למה בעינן המיתה גבי מכנסים? ותירצו כהר"י אורלינש כאן. וא"כ הרי גם לדעה זו בתוס' אין מכנסים בכלל הפסוק דוחגרת. (ואע"פ דהיינו לומדים המיתה ממכנסים לשאר מחור"ב, אולי היה סברא דמ"ש מכנסים משאר בגדים, אבל אם יש פסוק דהוי כזר גבי שאר בגדים, אולי שנא ושנא גבי מכנסים, ולא נאמר דין זה גבי מחוסר מכנסים כלל.²) וא"כ גם לדעה זו לכא' מחוסר מכנסים אינו מחלל עבודה ואינו חייב רק על עבודה תמה, משום דאין דינו כזר.

ודעה ג' בבעלי התוס' הובא בתוס' יומא (שם) בשם הריצב"א. הוא סובר דאה"נ לומדים מכנסים גם מהפסוק דוחגרת. [וע"ש דהכריח כן מדעת ריב"ח בגמ' שם דיש ריבוי לכלול מכנסים בהאי קרא דוחגרת. ומשיטה זו יקשה על הר"י אורלינש, וכן הקשו בתוס' יומא (שם) ובתוס' לקמן ריש דף כד. (ד"ה אימא).] וא"כ הוא צריך לתרץ למה בעינן פסוק מיותר של מיתה גבי מכנסים. ות' הוא דמיתה זו באה ללמד דיש חיוב מיתה ביד"ש אפילו על ביאה ריקנית כשהוא מחור"ב. ולהריצב"א לכא' מחוסר מכנסים הוי בכלל שאר מחור"ב לגמרי, ומחלל עבודה וחייב רק בעבודה תמה, דהרי המיתה גבי מכנסים הוא לחייב על ד"א לגמרי, דהיינו ביאה ריקנית.³ [וכל הני עבודות שאינם עבודה תמה ופטור משום מחור"ב,

² ועי' בהערה 3 בסמוך בטעם הדבר.

³ וע' במשך חכמה (שמות כח: מ ד"ה והנה) שמפרש החילוק בין מכנסים, דבהעדרם יש פחיתות, לבין שאר הבגדים, דבהעדרם חסר תוספת כבוד ותפארת. ובזה מסביר דעת הר"י אורלינש דחלוקים המיתה דמכנסים מהמיתה דשאר בגדים, דרק בשאר בגדים

צ"ל דלא שהה שיעור המחייב משום ביאה ריקנית. ע' תוס' סנהדרין (פג. ד"ה ולא).

וברמב"ן עה"ת (שמות כח:לה) נראה דמפרש כהר"י מאורלינש, וד"ל:

אבל לפי העולה מן הסוגיות שבגמרא אין דעת רבותינו כן, אבל אצלם המצוה הזאת שוה בכלום, באהרן ובבניו, והיא על המכנסים, והענש גם כן בהם. כי צוה בעשייה ועשה להם מכנסי בד, וצוה על הלבישה והיו על אהרן ועל בניו, כי בשאר הבגדים צוה למעלה בעשייתם וצוה בלבישה (בפסוק מא) והלבשת אותם את אהרן אחיך ואת בניו אתו, א"כ הצוה הזו (בפסוק מג) כולה על המכנסים, ועליהן יהיה העונש: ולמדנו זה ממה שאמרו בסנהדרין (פג ב) ובשחיטת קדשים (זכחים יז ב) מחוסר בגדים ששימש מנא לן דבמיתה, א"ר אבהו א"ר יוחנן, ומטו בה משמיה דר' אלעזר ברבי שמעון, וחגרת אותם אבנט וחבשת להם מגבעות והיתה להם כהונה לחקת עולם (להלן כט ט), בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והווי להם זרים, ואמר מר זר ששימש במיתה. ואם היה הכתוב הזה (פסוק מג) אצלם בכל הבגדים הנה בכאן עונש מפורש למחוסר בגדים, כמאמר הרב, אבל היא במכנסים בלבד, והכתוב האחר (להלן כט ט) בשאר הבגדים, ולא הוזכרו שם המכנסים. והראיה על דעתם שלא הזכיר למטה (להלן כט ה ט) בסדר הלבישה מכנסים כלל, כי בעבור שענש עליהם בכאן אין צורך לחזור ולהזכירם, כי בידוע שילבשם.

הוי כזר. והוא מוסיף דמשו"ה רק במכנסים יתחייב על ביאה ריקנית. ואין זה כדעת הריצב"א, דדעת הריצב"א הוא דדין מחוסר מכנסים ושאר בגדים שוים לגמרי והמיתה גבי מכנסים מלמדת על כל מחו"ב דחייב על ביאה ריקנית. אלא הוא מוסיף דיתכן דלדעת הר"י אורלינש, דשתי הפרשיות חלוקים לגמרי, יתכן לומר דיתחייב על ביאה ריקנית רק גבי מחוסר מכנסים, אע"פ שלא משמע כן בתוס' אצלינו. וגם אין זה מתאים עם העי"ל בתוס' דידן, דלתירוץ זה יכולים ללמוד המיתה של מחוסר מכנסים לשאר בגדים. ואולי לתירוץ זה הק"ו הוי ממכנסים, דאין דינו כזר והוי רק לשמור מפחיתות, לשאר מחו"ב דהוי דינם כזר.

הרי דסובר דיש ב' פרשיות חלוקים, הא דמכנסים והא דשאר בגדים, ומשו"ה בעינן ב' הפסוקים. אלא דק"ק, דע"ע בדבריו (שמות כט: ט) דמביא טעם למה הפריש המכנסים משאר הבגדים, משום דבשאר הבגדים משה הלביש אותם, אבל במכנסים, הם לבשו אותם בהצנע משום צניעות. וקשה, דהרי לפי דברי הרמב"ן לעיל, מכנסים הם חלוקים בדינם משאר מחו"ב, דבמכנסים אין דינו כזר ואינו מחלל עבודה וחייב על כל עבודות, ומשו"ה צריכים להפסוק דמכנסים להיות נפרד משאר בגדים, וא"כ למה צריך לטעם זה כלל?

ועוד קשה דעת רש"י והרמב"ם בסוגיין. דהנה דעת רש"י במשנה (דף טו: ד"ה מחו"ב) דמחו"ב מחלל עבודה בכה"ג פחות משמונה וכהן הדיוט פחות מד', הרי דאינו כהר"י אורלינש הסובר דמחוסר מכנסים אינו כזר ואינו מחלל עבודה. וגם בפירושו לחומש (שמות כח: מג) פירש דהמיתה גבי מכנסים שייך לכל הבגדים. (וע"ע בדבריו שם פסוק לה.) הרי ג"כ דלא כהר"י אורלינש הסובר דהמיתה גבי מכנסים אינו מלמד על שאר בגדים. וגם אינו סובר כהריצב"א, דהרי שם (בפסוק מג) מפרש דהחויב מיתה קאי על המשמש מחו"ב, ולא הבא ריקנית מחו"ב. וגם גבי שלא רחוק יו"ר (שמות ל: כ) פירש דרק חייב מיתה על עבודה, ולא על ביאה ריקנית. ובתוס' יומא מבואר דשניהם תלויים בשאלה אחת, דהיינו אם משמעות הפסוק היא לביאה ריקנית או רק על עבודה.⁴ וא"כ קשה לרש"י למה בעינן ב' הפסוקים, המיתה גבי מכנסים והפסוק דוחגרת דמחו"ב דינו כזר?

וגם בדעת הרמב"ם קשה. דהרי פוסק בהל' כליה"מ (פ"י ה"ד) דחייב מיתה ומחלל עבודה כל כה"ג מחוסר שמונה בגדים וכהן הדיוט חסר ד' כרש"י. ומביא רק הפסוק דוחגרת דהוי כזר. וא"כ קשה, מה יעשה הרמב"ם עם המיתה גבי מכנסים? וא"א לומר שס"ל כהריצב"א, שהרי פוסק הרמב"ם שם דרק מוזהר וחייב על עבודה, ולא על ביאה ריקנית.

⁴ וע' בהעמק דבר להנצי"ב (שמות ל: כ) דכתב לדייק מן הכתובים דייתכן דחייב על ביאה ריקנית רק על שלא רחוק יו"ר ולא גבי מחו"ב. וע"ש בהרחב דבר דמדויק מהרמב"ם בסה"מ ומהחינוך דמוזהר על שלא רחוק יו"ר על ביאה ריקנית, משא"כ מחוסר בגדים רק מוזהר שלא לעבוד. אבל לא מצינו מי שיאמר דעל שלא רחוק יו"ר רק מוזהר על עבודה ובמחו"ב מוזהר אפילו על ביא"ר. וע"כ דעת רש"י דלא כהריצב"א.

וביישוב קושיות אלו יש להקדים דעה רביעית בבעלי התוס'. בתוס' דף יח. (ד"ה איתא) מקשים למה בעינן מיתה מפורשת גבי שתויי יין ושלא רחוק יו"ר אם יכולים ללמדה מג"ש דחוקה חוקה ממחור"ב. ותירוץ זה גופא הפשט בגמ' לקמן דף כג:--כד. גבי "יושב מנלן, וכו'" דיש ב' או ג' כתובים הבאים כאחד דפסולים דהוה כזר הוה במיתה, וממילא שאר פסולים דהוה כזר דהיינו יושב, אינם במיתה, דב' או ג' כתובים הבאים כאחד אין מלמדים. ובתוס' מסבירים דבזה יתורץ קושית הר"י מאורלינש, דצריכים מיתה מפורש גבי מחור"ב אע"פ שדינו כזר. ומסקנת דבריהם, וכן מדבריהם בדף כג: (ד"ה אימא), נראה דכל הבגדים נכללים בפסוק ד"וחגרת", דהוה כזר ומחללי עבודה וחייבים מיתה (בעבודה תמה). והפסוק דמיתה הכתובה גבי מכנסים ג"כ מיירי בכל בגדים. וממילא הפסוק דמיתה גבי מכנסים הוי מיותר כדי ללמד ב' או ג' כתובים אין מלמדים לומר דיושב, אע"פ דהוי כזר, אינו מחוייב מיתה.⁵ ולפי"ז

⁵ ובתוס' דידן מקשים על תירוץ זה, דהרי בכל ג' הכתובים הבאים כא' חד קרא צריכא וב' מיותרים. ואם יש ב' פסוקים למיתה גבי מחור"ב, הא דוחגרת והא דמכנסים, אז באמת יש ד' פסוקים, ולא ג' (ע' בצ"ק). והתוס' מתרצים, "ומיהו וחגרת דדרשין מינה [אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם] אצטריך משום חילול דאע"ג דממילא שמעינן [מיתה] מדאיקרי זר, מ"מ זר במכנסים לא כתיב ולעולם בפרשה דלעיל קאי מיתה אכולהו בגדים." ובהשקפה ראשונה היה מקום לומר דכוונתם דבעצם היינו יכולים ללמוד המיתה מהכתוב גבי מכנסים. אבל לדין חילול בעינן הפסוק ד"וחגרת", ודין זה דחילול לא נאמר גבי מכנסים, ואפילו למסקנא, משום דהם ב' פרשיות ואין הפסוק דוחגרת מיירי במכנסים. וממילא מדאיקרי זר ג"כ לומדים דחייב מיתה, אבל בעצם לא צריכי לזה כלל. אבל מאחר דיכולים ללמוד משם, כן הביא הגמ' סנהדרין. וזהו ממש כתירוץ ה"ע"ל" לעיל בתוס' דף יז: וכן הבינו האחרונים (קר"א, צ"ק, וח"נ).

אבל לכא' קשה מאד לומר כן. דהרי עכשיו באים התוס' לומר דלקמן דף כד. הוי ג' כתובים הבאים כאחד, דדוקא גבי פסולים דדינם כזר אין ללמוד דיתחייבו מיתה, משום דהוה מחור"ב, שתויי יין, ושלא רחוק יו"ר ג' כתובים הבאין כאחד ואין מלמדים. וא"כ אין יאמרו התוס' דבעצם כל הפסוק ד"וחגרת" הוי רק לענין חילול ולא לענין מיתה? הלא אם לא היה מחור"ב כזר אז היה נופל בכירא כל הפשט הזה דהג' כתובים הוי בפסולים דדינם כזר. אלא על כרחך החיוב מיתה בעצם הוי משום דדינם כזר, ואין זה רק ייתור בעלמא דג"כ לומדים משם. ורק דאמרינן "אין מלמדים" משום דיש קרא מיותר גבי מכנסים המחייב מיתה אע"פ דבעצם יודעים זה מהא דדינם כזר מ"וחגרת". וכן מפורש בתוס' לקמן דף כג: דאין מלמדים משום דהמיתה גבי מכנסים מיותר משום

מיושבת קושית הר"י מאורלינש, דצריכים להמיתה גבי מכנסים אע"פ שנכלל מכנסים בשאר בגדים בפסוק ד"וחגרת". וא"כ הוא סובר דמחוסר מכנסים ג"כ מחלל עבודה וחייב רק בעבודה תמה, דדינו כזר, וג"כ אינו סובר דיש חיוב ביאה ריקנית. וממילא נוכל לומר דשיטה זו בתוס' היא שיטת רש"י והרמב"ם ג"כ.

ייתכן דכן היא דעת הרמב"ן ג"כ. דהנה כתב, "והראיה על דעתם שלא הזכיר למטה בסדר הליבישה מכנסים כלל כי בעבור שענש עליהם בכאן אין צורך לחזור ולהזכירם כי בידוע שילבשם". והיינו דלא היה צריך להזכיר מכנסים בפסוק דוחגרת משום דכבר נלמד דינם לעיל. וקשה, דאם

דכבר ידעינן דחייב מיתה מ"וחגרת". וע' בחזו"א שם (זבחים ה:א) דהו"א דכוונת התוס' שם דדוקא המיתה גבי מכנסים מיותר משום דהיינו יכולים ללמוד חוקה חוקה משאר בגדים, וכמו הר"י אורלינש דהו"ב פרשיות, חד במכנסים וחד בשאר בגדים. אבל א"כ קשה, דאם למסקנא רק חייב מיתה היכא דכתיב בפירוש, אז לא יתחייב מיתה בשאר בגדים? אלא ע"כ דכוונת התוס' דהמיתה גבי מכנסים קאי על כל בגדים, וא"כ רק קשה למה הביאה הגמ' סנהדרין את הפסוק ד"וחגרת" (וזה נסביר בפנים בסמוך). וא"כ יוצא דהפשט בתוס' הוא דהפסוק דוחגרת מיירי בכל בגדים, אפילו מכנסים, וכן המיתה גבי מכנסים מיירי בכל בגדים. ובאמת דמוכח דכן הבינו תוס' דידן בהו"א דבפשט זה יתרוץ קושית הר"י אורלינש. אבל א"כ קשה איך תירצו התוס' קושיתם, הלא הו"ד כתובים ולא ג'?

ונראה דעיקר תירוצם של התוס' הוא הא ד"זר במכנסים לא כתיב ולעולם, וכו', דהיינו דכאן שניה משאר ג' כתובים הבאים כאחד. דכאן הדבר שאין מלמדים הוא דאינו במיתה אע"פ שדינו כזר. והיינו דאם היה כתוב רק גבי מחו"ב דדינו כזר, היינו חושבים דכן הוא בכל פסוק דדינו כזר דחייב מיתה כמו זר. ואפילו מאחר דכתיב מיתה מפורש גבי מחו"ב, הו"ד דכל שדינו כזר יתחייב מיתה, דנלמד ממחו"ב. ואם שתו"י או שלא רחוק יו"ר היו מתחייבים רק משום ג"ש, אז עדיין היינו חושבים דכל שדינו כזר חייב מיתה כזר. אבל עכשיו דמיותר גבי שתו"י ושלא רחוק יו"ר, הו"ב או ג' כתובים ואין מלמדים. וממילא כל שדינו כזר אינו חייב מיתה א"כ כתיב גביה מיתה בפירוש. וא"כ כאן צריכים לכלל הג' פסוקים להיות מיותרים. דאם לא היה מיתה מפורש גבי מחו"ב (ורק הא דדינו כזר), א"א היה לומר דשם חייב מיתה וכיושב אינו חייב מיתה, דמהכ"ל לחלק ביניהם מאחר דבשניהם דינם כזר ואין מיתה מפורש? ומשו"ה כאן צריכים לכל דבר דהוי דינו כזר שתהיה מיתה מיותרת בו. (וכן העיר החזו"א הנ"ל דע"כ אין זה כמו כל ג' כתובים הבאין כאחד דעלמא.) וזהו תירוצם של התוס' דבעינן המיתה גבי מכנסים וגם הא דוחגרת כדי לומר ב' או ג' כתובים. וממילא יוצא דדעתם דהפסוק דוחגרת וגם המיתה גבי מכנסים מיירי בכל בגדי כהונה, ודין מכנסים שוה לגמרי לשאר בגדי כהונה.

סובר כהר"י אורלינש, הא דמכנסים לא הוזכר לקמן אינו רק משום דכבר נכתב, אלא משום דהם ב' פרשיות נפרדות. ונפק"מ גדולה ביניהם, אם מחלל עבודה ואם חייב רק על עבודה תמה. ולהר"י אורלינש אין הטעם דלא הזכיר מכנסים משום דכבר הזכירם. אבל אם נפרש דהרמב"ן סובר כתוס' דף יח. (ורש"י והרמב"ם), אז נוכל ליישב דברי הרמב"ן. דאולי כוונת הרמב"ן הוא רק להסביר הבנת פשוטו של מקרא לפי חז"ל. דבפשוטו של מקרא הקרא גבי מכנסים מיירי רק במכנסים, וגבי שאר בגדים מחוייב מיתה משום דהווי כזר, ומשו"ה בגמ' סנהדרין רק הביא הפסוק ד"וחגרת", דלפי פשוטו של מקרא זהו המקור דמחור"ב (לבד ממחוסר מכנסים) חייב מיתה. ולפי פשוטו של מקרא, לא היה צריך להזכיר מכנסים גבי שאר בגדים, דכבר הזכירם. אבל לפי התושבע"פ, הפסוק ד"וחגרת" מיירי בכל בגדים, וכן הפסוק גבי מכנסים, וממילא דין מחוסר מכנסים הוי כשאר בגדים והפסוק המיותר הוי לומר דב' או ג' כתובים הבאים כא' אין מלמדים. (ובפשוטו של מקרא נוכל לומר דיש למכנסים אותם דינים של שאר בגדים, אבל אליבא דהתושבע"פ א"כ לא היה צריך מיתה גבי מכנסים כלל, ומשו"ה צ"ל דסובר כהתוס' בדף יח. ושאר ראשונים.)

ובזה תתיישב הסתירה שהקשינו לעיל. דהרי לקמן (כט:ט) מביא הרמב"ן הא דהפריש המכנסים משאר בגדים משום דלבושתם היתה בהצנע. ועכשיו נוכל לומר דכוונתו רק למה חילקן בפשוטו של מקרא, דמאחר דאליבא דאמת דין המכנסים שוה לשאר בגדים, יש לשאול למה בפשוטו של מקרא הם חלוקים לב' פרשיות. והתירוץ הוא משום דהיו חלוקים בלבישתם. אבל דין מחוסר מכנסים ומחוסר שאר בגדים שוים לגמרי.⁶

⁶ ובאמת דהיה אפשר לתרץ דברי הרמב"ן בדרך אחרת. דאפשר דסובר כהשפ"א על תוס' דידן דף יז: דמאחר דנכתב מיתה גבי מכנסים, גלי לן קרא דנכלל מכנסים בשאר בגדים. ולכא' היה קשה לומר כן, דמהכ"ת דהמיתה בפרשה נפרדת גבי מכנסים בא ומגלה דהוי כזר ומחלל עבודה ג"כ, אם לא היינו אומרים כתוס' דף יח. דכל הפסוקים באמת מיירי בכל הבגדים. (וא"כ אין זה גילוי אלא פסוק מיותר.) אבל אפשר דלהרמב"ן זה גילוי, והרמב"ן בא להסביר למה באמת חילקם התורה לשנים אם באמת דינם שוה. אבל מהא דאיתא ברמב"ן דלא כלל מכנסים למטה (בפרק כט) משום דכבר הזכירם לעיל (בפרק כח), משמע דלא בעינן להפסוק דוחגרת ללמד על מכנסים כלל, ודלא כהשפ"א.

ולפי דברינו נוכל לתרץ עוד דבר. דהתוס' בדף כד. דוחים פירושם מדף יח: מפני שבסנהדרין ילפינן המיתה דמחוב"ב מ"וחגרת. ופירוש קושייתם הוא דרצו להסביר דה"מה הצד" הוא מהפסולים דהו כזר (מחוב"ב, שתו"י, ושלא רחוק יו"ר) ואעפ"כ כתיבי גביהו מיתה מפורשת מיותרת. וא"כ היה מן הראוי דבשלתם הגמ' סנהדרין יביא המקור הדומה בשלתם. וא"כ קשה, דגבי שתו"י ושלא רחוק יו"ר שם מביא הגמ' המיתה המפורשת, ולא הא דיכולים ללמוד חוקה חוקה דהו כזר. משא"כ גבי מחוב"ב הגמ' מביאה הפסוק ד"וחגרת" דהו כזר, ולא המיתה מפורשת הנכתב גבי מכנסים. וזה הכריח להתוס' לומר דע"כ אין המיתה גבי מכנסים סתם פסוק מיותר גבי מחוב"ב, אלא פרשה אחרת העוסקת במכנסים.

אבל לפי דברינו נוכל לתרץ דהגמ' סנהדרין תמיד מביאה המקור בפשוטו של מקרא להמיתה ביד"ש. ומשו"ה גבי שתו"י ושלא רחוק יו"ר מביאה הגמ' המיתה המפורשת אע"פ שאה"נ היינו יכולים ללמדו מג"ש (ונפק"מ דמחלל עבודה וגם דהמיתה מיותרת לענין ג"כ הבאים כא' אין מלמדים). אבל גבי מחוב"ב פשוטו של מקרא לרוב בגדים הוא דחייבים מיתה מדאיקרו זר, ד"אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם. ולכן, אע"פ דבתושבע"פ המיתה גבי מכנסים ג"כ שייכת לכל מחוב"ב, הגמ' סנהדרין הביאה המקור לפי פשוטו של מקרא דאין הפסוק דמכנסים עוסק בשאר בגדים כלל. וא"כ מתורץ תירוץ התוס' מדף יח., ונוכל לומר דכן סוברים הרמב"ם, רש"י, והרמב"ן.

וכן באמת נראה מדברי הרמב"ם, דהפסוק ד"וחגרת" הו פשוטו של מקרא לדין מחוב"ב. דהרי פסק הרמב"ם בהל' סנהדרין (יט:ה) דמחוב"ב לוקה משום דדינו כזר. ואע"פ שמחוב"ב בכלל המצות עשה ללבוש בגדים בשעת עבודה (עשה לד), הוא ממש כזר ללקות כזר ששימש. ויותר מזה ע' בסה"מ (שם) דמחוב"ב בכלל מחוייבי מיתה ביד"ש "ולא בא זה כתוב בבאור אבל בא ... והו להו כזרים והנה נבאר כי זר ששימש במיתה." וקשה, איך השמיט לגמרי המיתה הכתובה גבי מכנסים. (ואולי צריך לומר דהפסוק דמיתה גבי מכנסים מגלה דנוכל לדרוש הא ד"אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם" לגמרי, אבל בעצם המיתה הוא משום דע"פ פשוטו

של מקרא נכללים בזר ששימש). ובכל אופן רואים מהרמב"ם עד כמה מתייחסים למחור"ב ממש כזר.

ויש להוסיף עוד בדעת הרמב"ם. דהנה מדברי הרמב"ם משמע דרק מחור"ב נחשב כזר, ולא שתו"י ושלא רחוק יו"ר. וזה דלא כהתוס' הנ"ל דמהג"ש דחוקה חוקה לומדים דשלשתן הוה מדין זר. דהרי הרמב"ם בכמה מקומות פוסק דמחור"ב הוי כזר (הל' כליה"מ (י:ד), סה"מ (עשה לד), והל' סנהדרין (יט:ב)). ובשתו"י (הל' ביא"מ א:א) ושלא רחוק (שם ה:א) לא נזכר כלל דהוה כזר. וזה מתאים עם מה שהסברנו, דבפשוטו של מקרא מחוסר בגדים הוי כזר. והרמב"ם הבין מזה דרק במחור"ב הוא ביסודו כזר, משא"כ הנלמדים ממחור"ב מג"ש, הג"ש רק מלמד הדינים, אבל ביסודם דינים אלו אינם כזר. (וכידוע דעת הרמב"ם דיש חילוק בין דברים המפורשים בקרא ומי"ג מידות ונפק"מ לספר המצוות, ואכ"מ.) ולכא' חילוק זה מפורש ברמב"ם ג"כ. דהרי מחור"ב לוקה, אע"פ דהוי רק מצות עשה, משום דנכלל בהל"ת דזר ששימש. ומפורש בדבריו (הל' סנהדרין יט:ג) דשלא רחוק יו"ר, אע"פ דהוי במיתה, אינו לוקה. הרי דאינו כזר כמו מחור"ב. וגם לפי דברינו ע"כ הבין הרמב"ם דבגמ' דף כג: גבי יושב אין המה הצד והאין מלמדים דוקא מדברים דדינם כזר, אלא סתם מה הצד מדברים שמחללים עבודה ויש להם מיתה, וכמו שפירש רש"י (מובא בתוס' שם, דלא כרש"י לפנינו). ובזה נוכל לומר דגם יושב אין דינו כזר. וכן משמע ברמב"ם (הל' ביא"מ ה:יז) דיושב רק בעשה ואינו לוקה. וע"ע בח' הר"ן סנהדרין דף פד. (ד"ה לעמידה) דכתב להדיא דאין יושב דינו כזר. ובערול"נ (שם) כתב דכן היא דעת הרמב"ם, ומשו"ה יושב אינו לוקה. ומתורצת בזה קושית הברכת הזבח בזבחים (דף כג:): למה אינו לוקה אם דינו כזר, דהרי הרמב"ם ס"ל כהר"ן דאין דינו כזר. הרי דדעת הרמב"ם דרק מחור"ב דינו כזר, ולא הפסולים הנלמדים ממנה.

והרי, אע"פ שאין לומדים מהג"ש דחוקה חוקה דדינם כזר, לומדים דינים מג"ש זה. ומפורש בסוגיין (זבחים דף יח.) דלומדים מהג"ש דשתו"י ושלא רחוק יו"ר מחללים עבודה. וגם מבואר במשנה לקמן (דף קיב:): דשלא רחוק יו"ר אינו חייב מיתה אלא על עבודה תמה. וכן נפסק ברמב"ם (הל' ביא"מ ט:י). והטעם כמו שפירש רש"י שם משום דלומדים מהג"ש דחוקה חוקה דרק חייב מיתה בעבודה תמה, וכמו גבי מחור"ב זר. ולכא'

ה"ה שתו"י, הנלמד מחוקה חוקה, חייב מיתה רק על עבודה תמה. והא דלא נזכר במשנה או ברמב"ם, צ"ל תנא ושייר. וכן הוא במל"מ (הל' ביא"מ ט:). וע"ש דהביא דמסוגיין מבואר דרק חייב על עבודה תמה. וכוונתו דבסוגיין מבואר דאי לא היינו לומדים החילול דשתו"י ממחו"ב, היה ס"ד דיחלל רק בעבודה תמה, בעבודות שזר חייב עליהם מיתה. ופרש"י משום דכל חיובי מיתה חייבים רק על עבודה תמה משום דנלמדים מזר, וה"ה שתו"י. וכן הבינו בדעת הרמב"ם השעה"מ (הל' כליה"מ י:ד) והמנ"ח (קמט:ו). וכן הבין רע"א בחידושים בסוגיין, דשתו"י רק חייב מיתה על עבודה תמה. ואע"פ דכן הבינו גדולי האחרונים, הלא דבר הוא דברמב"ם לא נזכר זה גבי שתו"י, וגם לא גבי פרועי ראש וקרועי בגדים הנלמדים ממנה.

ובאמת, הוכחת המל"מ והגרעק"א מגמ' דידן אינה כ"כ פשוטה. דהרי ע' בח' רע"א דהקשה על גמ' דידן ופרש"י דהרי עדיין אין אנו יודעים דשתו"י נלמד ממחו"ב, ואדרבא, בהו"א מחו"ב נלמד משתו"י. וא"כ עדיין אין אנו יודעים מג"ש דחוקה חוקה דשתו"י דינו כזר. וא"כ למה אפילו בהו"א היינו חושבים דרק יתחייב מיתה (ויחלל עבודה) בעבודה תמה. וע"ש דהניח בצע"ג.

וע' במרכבת המשנה (הל' ביא"מ ט:י) הסובר בדעת הרמב"ם דשתו"י חייב אפילו על עבודה שאינה תמה, וכפשטות השמטת הרמב"ם שם. וע"ש דהבין הגמ' בסוגיין בדרך אחרת. דאין הס"ד בגמ' דידן דשתו"י חייב רק בעבודה תמה, דהרי חייב על כל העבודות. אלא קס"ד דמאחר דכתיב גבי שתו"י "להבדיל בין הקודש ובין החול", הרי מבואר דיש עבודות שהם "קודש" ויש שהם "חול", ומאחר דגבי עונש דזר מצינו חילוק בין עבודה תמה לשאינה תמה, א"כ ס"ד דזהו החילוק גבי חילול עבודות דשתו"י. ולמסקנא דלומדים ג"ש ממחו"ב, מחלל כל עבודות. אבל לא היה שום צד בגמ' דשתו"י רק חייב מיתה על עבודה תמה, אלא חייב על כל עבודות. ובזה נתיישבה תמיהת רע"א בסוגיין. ואולי כן באמת הבין הרמב"ם. וע"ש במרכבת המשנה דמבואר בתו"כ (פרשת שמיני פרשתא ג ה"ח) דשתו"י חייב מיתה אפילו על עבודה שאינה תמה. (ובפירושו הח"ח על התו"כ מביא מהראב"ד דזהו רק לענין חילול עבודה.) ובכל אופן יוצא לנו ע"פ המרכבת המשנה דהרמב"ם באמת סובר דשתו"י חייב על כל

עבודות, וכפשוט דבריו, וגם ע"י זה נתיישרה קושיית רע"א בסוגיין, ונדחת הראיה מסוגיין דרך חייב על עבודה תמה.⁷

אבל אפילו לפי המרכבת המשנה, עדיין לא נתיישרה לגמרי דעת הרמב"ם. דהרי כבר הבאנו דשלא רחוק יו"ר חייב רק על עבודה תמה, והטעם משום דנלמד בג"ש חוקה חוקה ממחור"ב, וכמו דלומדים מהג"ש דמחלל עבודה. וא"כ למה חלוק ממנה דין שתו"י. הרי גם שתו"י מחלל עבודה משום דנלמד בג"ש חוקה חוקה ממחור"ב, וא"כ למה לא נלמד ג"כ דחייב רק על עבודה תמה. ומהיכן יצא לחז"ל חילוק זה לפי הרמב"ם.

ובאמת דלפי הרמב"ם יש חילוק לדינא בין שתו"י לשלא רחוק יו"ר. הרי גבי שתו"י מבואר דמוזהר אפילו על ביאה ריקנית (הל' ביא"מ (א:א) ובסה"מ ל"ת עד), וה"ה פרועי ראש וקרועי בגדים (שם הל' טו). ואע"פ שאינו חייב מיתה אא"כ עבד, ביאה ריקנית עדיין אסורה מדאורייתא. משא"כ שלא רחוק יו"ר לכא' מפורש ברמב"ם דרק מוזהר על עבודה, והאיסור ביאה ריקנית הוי רק דרבנן (הל' ביא"מ ה:א, וע' מל"מ שם). וכן הבין דבריו המנ"ח (קו:א) ועוד אחרונים.⁸ וע"פ חילוק זה נוכל להבין חילוקו של הרמב"ם לענין אי חייב על עבודה תמה. דאפשר דעל שלא רחוק יו"ר, המוזהר רק על עבודה, יש לומר דנלמד ממחור"ב דרק חייב מיתה על עבודה תמה. אבל שתו"י ביסודו הוי איסור כניסה למקדש, לא רק איסור עבודה, וא"כ הווי דלא לסיף עלה דאינו חייב מיתה על ביאה ריקנית, אבל עדיין חייב על כל עבודות. ויש להוסיף דהרי גם גבי זר אינו מבואר בדברי הרמב"ם דמוזהר מדאורייתא על ביאה ריקנית (וע' במל"מ הל' ביא"מ ט:טו שסתפק אי הוי רק דרבנן, וכסתימת הרמב"ם, או דע"כ הוי דאורייתא דנלמד מק"ו מבע"מ). ולכא' מבואר דזר (ומחור"ב הנלמד

⁷ ולכא' ה"ה פרועי ראש הנלמד משתו"י (סנהדרין כב:) חייב על כל עבודות, וכמשמעות הרמב"ם פ"א מהל' ביא"מ. וע' בתוס' דף טו: ד"ה איתא בסוף דבריהם דמבואר דפרועי ראש חייב על כל עבודות. וע"ש בח' רע"א שהקשה הלא הוא עצמו נלמד משתו"י, ושתו"י חייב רק על עבודה תמה. ואע"פ דאינו אומרים דדעת התוס' כדעת הרמב"ם, הרי איתא בראשונים אחרים דפרועי ראש חייב על כל העבודות, ויתכן ה"ה שתו"י.

⁸ ובסה"מ (ע' כד) יש ב' גירסאות אי מוזהר "ליכנס או לעבוד" או "ליכנס ולעבוד" אבל בכל אופן לכא' מבואר בהל' ביא"מ דהאיסור דאורייתא הוי רק על עבודה.

ממנה) ביסודו הוּו איסור עבודה, ולא איסור כניסה למקדש.⁹ וא"כ לענין החיוב מיתה שנאמר רק בכמה עבודות, בעבודה תמה, לומדים בג"ש דכל איסורי עבודה הנלמדים מזר (דהיינו מחו"ב ושלא רחוק יו"ר) רק חייבים על עבודות אלו. משא"כ שתו"י דהוי איסור כניסה, אין ללמוד דהחיוב מיתה תהיה רק בעבודות מסויימות, דהאיסור חלוק ביסודו.

ולכא' יש חילוק בסברא להסביר חילוקי הדינים. הרי שתו"י (וגם פרועי ראש וקרעי בגדים) אין הם דינים המיוחדים לעבודה. אלא הם ביסודם ענין של מורא מקדש. ומשו"ה מוזהר אפילו על כניסה. (וע' במנ"ח (קנ"ב:יא) דהנכנס באחד מאלו למקדש ג"כ עובר על עשה דמורא מקדש.) משא"כ זר ומחו"ב עניינם שתהיה העבודה ע"י המובחרים, וכהנים הלבושים בכהונתם. וגם ריחוק יו"ר עניינו תוספת קדושה כשבא לעבודה. משא"כ שתו"י הוא זלזול ליכנס כן.¹⁰ ומשו"ה בזר, מחו"ב, ושלא רחוק יו"ר מוזהרים רק על עבודה, משא"כ שתו"י ופרועי ראש מוזהרים אף על הכניסה. ובאמת החידוש הוא דבשתו"י אינו חייב מיתה אפילו על ביאה ריקנית. וכן הקשה הרמב"ן בהשגותיו לסה"מ (ל"ת עג) על הרמב"ם. דאם האזהרה מיירי אפילו בביאה ריקנית, איך יתפרש זה דרך חייב מיתה על עבודה.¹¹ ולכא' הרמב"ם למד מהתו"כ דרך חייב מיתה על עבודה, ואולי עבודה הוי שיעור בכניסה להתחייב מיתה. ומשו"ה אין לחלק בין עבודה תמה לשאינה תמה, דהחילוק הוא רק בין עבודה לכניסה, משא"כ האזהרות האחרות דהוּו רק בעבודה, ויש דין דאינו חייב על כל עבודה, רק עבודה תמה. ואע"פ שלענין חילול עבודה לומדים הג"ש ממחו"ב, זהו משום דלומדים דכמו מחו"ב מוזהר מלעבוד ומחלל עבודה ה"ה שתו"י, דאין שתו"י יותר קל ממחו"ב. רק אין לומדים מהג"ש דחייב מיתה רק על עבודה תמה, דהרי שתו"י חייב אפילו על עבודה שאינה תמה.

⁹ ואח"כ הראו לי דכן מפורש במנין הקצר בתחילת הל' ביא"מ.

¹⁰ וזה כעין סברת המש"ח דהבאנו לעיל שמחלק בין מכנסים לשאר בגדים.

¹¹ וע' בשעה"מ (הל' כליה"מ י:ד) דמתרין דהרמב"ם סובר דנלמד מחקה חקה דרך חייב מיתה על עבודה תמה. וממילא ע"כ אינו חייב מיתה על ביאה ריקנית, ואעפ"כ נשאר באזהרה, וכמו עבודה שאינה תמה. אבל לפי דברינו הרי דעת הרמב"ם דשתו"י חייב אפילו על עבודה שאינה תמה, וע"כ דנצטרך לתרץ אחרת.

ואולי יש להוסיף בזה, דהנה הרמב"ן בסה"מ (שם) חולק על הרמב"ם וסובר דגם שתו"י מוזהר רק על עבודה ולא על ביאה ריקנית. ושם מביא מהתו"כ דרק חייב על שתו"י "בשעת עבודה". ושם מסביר דהבין הרמב"ם דכוונת התו"כ לחייב מלקות, דהיינו אזהרה, בכל שעה הראויה לעבודה, אפילו בביאה ריקנית. והרמב"ן חולק עליו וסובר דמשמעות "שעת עבודה" היינו כשעובד ממש ולא רק בשעה הראויה לעבודה. וע"ע שם ראיות לזה. וע' בהל' ביא"מ (א:טו) דפסק הרמב"ם בלשון "יראה ל"י" דאם נכנס מן המזבח ולפנים והוא שתו"י דחייב מלקות מדאורייתא. וע"ש בכס"מ דטעם דנקט הרמב"ם לשון "יראה ל"י" משום דידע דיתכן לפרש מקורו, התו"כ המחייב מלקות "בשעת עבודה", כהרמב"ן, ומשו"ה כתב רק "יראה ל"י" דפשט בהתו"כ הוא דחייב אפילו על ביאה ריקנית. וע"ע מנין יצא לו להרמב"ם דע"כ פירוש התו"כ הוא דמוזהר מדאורייתא אפילו על ביאה ריקנית.

ואולי נוכל לומר דמקורו של הרמב"ם הוא מסוגיין. דהרי מבואר במשנה לקמן (דף קיב:) ובתו"כ דחייב על שתו"י אפילו על עבודה שאינה תמה. וא"כ צ"ע למה לא לומדים ממחור"ב כמו שלומדים שלא רחוק יו"ד ממחור"ב לחייב רק בעבודה תמה? וע"כ דיש חילוק ביניהם. וא"כ ע"כ צ"ל דחייב אף על ביאה ריקנית, ומשו"ה אין לומדים פרטי החיוב מיתה בג"ש.

ולפי הרמב"ם, ע"כ אין כוונת הגמ' לקמן דף כג: לומר דיש ג' כתובים הבאים כא' בפסולים דהו"כ כזר. דרק מחור"ב הו"כ כזר. אלא כפירוש רש"י המובא בתוס' שם דזה פסוקים גבי דברים המוזהרים עליהם ומחללים עבודה ויש פסוק מפורש למיתה. וע"ש בתוס' דלרש"י היה יכול להוציא מחור"ב ולהכניס זר, דמחור"ב רק נלמד מזר. (ורש"י שהסברנו לעיל חזר מפירושו שם, וכדהוכחנו דלרש"י יש מיתה מיותרת גבי מחור"ב.) וע' בח' הר"ן בסנהדרין דף פד: ד"ה לעמידה דהביא דבספרים המדוייקים בזבחים הגירסא הוא דהו"כ, ומחור"ב, ושלא רחוק ג' כתובים הבאים כא' ואין מלמדים. ולפי דברינו הספרים המדוייקים של הר"ן הם ממש עולים בקנה אחד עם דעת הרמב"ם. דהרי איתא שם גם זר וגם מחור"ב, דגם מחור"ב יש לו מיתה מפורשת לבד הא דדינו כזר, ומשו"ה זה שייך לג' כתובים הבאים כאחד. וה"ה שלא רחוק יש לו מיתה מפורשת אע"פ שהיה אפשר ללמדו חוקה חוקה בג"ש (וכמו שבאמת לומדים בענין המיתה

דרך חייב על עבודה תמה). ולהרמב"ם ליתא בגמ' שם שתו"י. דגבי שתו"י אין המיתה מיותרת כלל, דאיצטריך לחייב אפילו על עבודה שאינה תמה. דאם היינו לומדים המיתה ממחו"ב, רק היה חייב על עבודה תמה. ומשו"ה בספרים המדוייקים ליתא לשתו"י בגמ' שם כלל.